

5–7-SINF MATEMATIKA DARSLARIDA IJODIY MASALALARDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI

Mazbutova P.S.

O'ZMPU Universiteti talabasi. parvinamazbutova48@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada 5–7-sinf matematika darslarida ijodiy masalalardan foydalanishning o'quvchilarning mustaqil va mantiqiy fikrlashini rivojlantirishdagi ahamiyati yoritilgan. Ijodiy masalalarni tanlash mezonlari, ularni dars jarayoniga joriy etish usullari hamda ta'lim samaradorligini oshirishdagi o'rni tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: ijodiy masala, mustaqil fikrlash, matematika ta'limi, muammoli ta'lim, mantiqiy tafakkur, innovatsion metodlar.

Kirish. Bugungi ta'lim tizimida o'quvchilarning faqat bilim egallashi emas, balki mustaqil fikrlashi, muammoni tahlil qila olishi va ijodiy yondashuvi muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, matematika fanida o'quvchini tayyor formulalarni qo'llashga emas, balki fikrlashga o'rgatish zarur. Shu maqsadda 5–7-sinflarda ijodiy masalalardan foydalanish alohida pedagogik ahamiyatga ega.

Ijodiy masala — bu o'quvchidan tayyor algoritm asosida emas, balki izlanish, taqqoslash, taxmin qilish va xulosa chiqarishni talab qiladigan masaladir. Bunday masalalarda bir nechta yechim bo'lishi yoki noodatiy fikrlash talab qilinishi mumkin. Masalan, oddiy arifmetik masala aniq formulaga asoslangan bo'lsa, ijodiy masala o'quvchini muammo ustida o'ylashga majbur qiladi.

Ijodiy masalalarni tanlash mezonlari

- 5–7-sinf o'quvchilari uchun ijodiy masalalar quyidagi talablarga mos bo'lishi kerak:
- o'quvchining yosh va bilim darajasiga mos bo'lishi;
- qiziqarli va hayotiy vaziyatlarga asoslangan bo'lishi;
- mantiqiy fikrlashni talab qilishi;
- bir nechta yechim yo'liga ega bo'lishi;
- o'quvchini izlanishga undashi.

Ijodiy masalalardan foydalanish metodikasi- Matematika darsida ijodiy masalalardan foydalanish quyidagi shakllarda amalga oshiriladi.

Muammoli vaziyat yaratish: O'qituvchi masalani tayyor holda bermaydi, balki savol yoki hayotiy vaziyat orqali muammo yaratadi.

Guruhda ishlash: O'quvchilar kichik guruhlarga bo'linib, masalani turli yo'llar bilan yechishga harakat qiladilar.

Bahs va muhokama: Har bir guruh o'z yechimini tushuntiradi, boshqa guruhlar bilan solishtiriladi.

Masala: Bir maktabda 5- 6 va 7-sinf o'quvchilari ishtirok etgan matematik olimpiadada jami 90 nafar o'quvchi qatnashdi. 6-sinf o'quvchilari soni 5-sinf o'quvchilari sonidan 10 nafarga ko'p, 7-sinf o'quvchilari soni esa 5-sinf o'quvchilari sonidan 2 baravar kam. Har bir sinfdan nechta o'quvchi qatnashgan?

Yechilishi: 5-sinf o'quvchilari sonini x deb olamiz

Shunda: 6-sinf : $x+10$ va 7-sinf : $\frac{x}{2}$

Jami: $x+(x+10)+\frac{x}{2}=90$ ko'rinishda bo'ladi va tenglamani yechamiz.

$$2x+10+\frac{x}{2}=90$$

$x=32$ chiqadi ekan va endi qolganlarini topamiz :

6- sinf: $x+10= 32+10=42$ nafar

7- Sinf $\frac{x}{2} = \frac{32}{2}=16$ nafar

Javob : Har bir sinfdan ya'ni 5 -sinf -32 nafar , 6 -sinf - 42 nafar , 7- sinf - 16 nafar o'quvchi qatnashgan .

Masala: Shaharda 3 ta avtobus yo'lovchi tashiydi. Birinchi avtobusda 24 nafar, ikkinchisida 18 nafar, uchinchisida esa 12 nafar yo'lovchi bor edi. Har bir avtobusda 6 nafar yo'lovchi tushib, 4 nafar yo'lovchi chiqdi. Hamma avtobusda nechta yo'lovchi qoladi?

Yechilishi: 1 qadam: Dastlabki yo'lovchilar sonini aniqlash Avval barcha avtobuslardagi yo'lovchilarning umumiy sonini hisoblab olamiz:

1-avtobus: 24 nafar

2-avtobus: 18 nafar

3-avtobus: 12 nafar

$$24 + 18 + 12 = 54 \text{ (jami yo'lovchilar)}$$

2-qadam: Har bir avtobusdagi o'zgarishni hisoblash

Masala shartiga ko'ra, har bir avtobusda:

6 kishi tushdi (-6)

4 kishi chiqdi (+4)

Demak, har bir avtobusdagi yo'lovchilar soni 2 taga kamaygan:

$$-6 + 4 = -2$$

3-qadam: Yakuniy natijani hisoblash

Bizda 3 ta avtobus bor, har birida yo'lovchilar 2 taga kamaygan bo'lsa:

$$3 \times 2 = 6 \text{ (jami kamaygan yo'lovchilar)}$$

Endi dastlabki sondan kamaygan miqdorni ayiramiz:

$$54 - 6 = 48$$

Javob: Hamma avtobuslarda jami 48 nafar yo'lovchi qoladi.

Xulosa chiqarish: O'qituvchi umumiy xulosani shakllantirib, to'g'ri yechim yo'llarini ko'rsatadi. Ijodiy masalalarning o'quvchi tafakkuriga ta'siri

- Ijodiy masalalar;
- o'quvchilarning mantiqiy fikrlashini rivojlantiradi;
- mustaqil qaror qabul qilishga o'rgatadi;
- matematikaga bo'lgan qiziqishni oshiradi;
- bilimni hayotiy vaziyatlarda qo'llash ko'nikmasini shakllantiradi.

Muhokama. 5–7-sinf matematika darslarida ijodiy masalalardan foydalanish o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini sezilarli darajada oshiradi. Bunday masalalar o'quvchilarni faqat bitta to'g'ri javobni topishga emas, balki masalani turli usullar bilan hal qilishga undaydi.

Masalan, oddiy arifmetik masalalarni hayotiy vaziyatlar bilan bog'lash orqali o'quvchilarni fikrlashga undash mumkin. Shuningdek, mantiqiy masalalar,

boshqotirmalar va muammoli vaziyatli topshiriqlar o'quvchilarning tafakkurini rivojlantiradi.

Natijalar. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, 5–7-sinf matematika darslarida ijodiy masalalardan muntazam foydalanish o'quvchilarning darsga qiziqishini oshiradi va ularning mantiqiy fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi.

Shuningdek, o'quvchilar masalalarni mustaqil tahlil qilish, turli usullar bilan yechim topish va o'z fikrini asoslab berish ko'nikmalarini egallaydi. Ijodiy masalalar orqali o'quvchilarning matematik bilimlari mustahkamlanadi va ular dars jarayonida faol ishtirok etadi.

XULOSA. Xulosa qilib aytganda, 5–7-sinf matematika darslarida ijodiy masalalardan samarali foydalanish o'quvchilarning nafaqat matematik bilimlarini mustahkamlashga, balki ularning mustaqil fikrlash, tahlil qilish, mantiqiy xulosa chiqarish hamda muammoni turli yo'llar bilan hal qilish ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Ijodiy masalalar an'anaviy mashqlardan farqli ravishda o'quvchini faol fikrlashga undaydi, uni tayyor formulalarni yodlashdan ko'ra, mazmunni anglab yechim topishga o'rgatadi.

Bunday masalalar orqali o'quvchilar o'z fikrini erkin bayon qilishni, o'z yechim yo'lini asoslab berishni va boshqalarning fikrini tinglab, tahlil qilishni o'rganadilar. Natijada dars jarayoni qiziqarli, jonli va samarali kechadi. Ijodiy masalalar o'quvchilarda matematikaga bo'lgan qiziqishni oshiradi, ularni izlanishga undaydi va o'z kuchiga bo'lgan ishonchini mustahkamlaydi.

Shuningdek, ijodiy masalalardan foydalanish o'qituvchidan ham metodik mahoratni talab etadi. O'qituvchi masalalarni o'quvchilarning yosh va bilim darajasiga mos holda tanlashi

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Maktab ta'limi vazirligi. Matematika fanidan davlat ta'lim standarti va o'quv dasturi. – Toshkent.
2. Abdullayev G'. A. Matematika o'qitish metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2020.

3. Yo‘ldoshev N., Usmonov S. Pedagogik texnologiyalar va ularni ta’lim jarayonida qo‘llash. – Toshkent, 2019.
4. Polya G. How to Solve It. – Princeton University Press.
5. Azizxo‘jayeva N. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. – Toshkent, 2018.